

DOI 10.51558/2490-3647.2022.7.1.435

UDK 37.018.5:371.39

Primljeno: 30. 09. 2021.

Stručni rad

Professional paper

Vanesa Delalić

RAZVOJ EKOLOŠKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA KROZ VANNASTAVNE AKTIVNOSTI

Ekološka dimenzija odgoja i obrazovanja treba da obuhvata sve elemente savremene ekološke kulture i strukture ličnosti. Škola kao odgojno-obrazovna ustanova treba preuzeti dio odgovornosti za poticanje i razvijanje ekološkog odgoja kod učenika, a sam ekološki odgoj i obrazovanje treba gledati kao aktivnost koja će doprinijeti razvoju pozitivnih vrijednosti kod učenika, formiranju kritičkog mišljenja i zaključivanja, aktivnog odnosa ne samo prema sebi, već i prema drugima, prirodi, društvu, kulturi u cjelini. Djeca nižeg školskog uzrasta prirodu i odnose u njoj najlakše uče kroz igru, tj. uče čineći i međusobno saradujući. Aktivnosti koje se realizuju u školi su uglavnom životno-praktične: skupljanja starog papira, razvrstavanja otpada, reciklaža, vođenje brige o sadnicama i cvijeću, obilježavanje značajnih eko datuma. Aktivnim sudjelovanjem i doprinosom u uređenju školskog dvorišta učimo djecu pozitivnim vrijednostima, a to je da su važni i da se njihov trud isplati jer doprinose ljepšem i zdravijem okolišu. U ovom radu predstaviti ćemo pozitivne primjere i bitne značajke iz prakse Ekološke sekcije OŠ "Miroslav Krleža" Zenica. Zatim ćemo ponuditi najprihvatljivije sadržaje kroz niz konkretnih prijedloga didaktičko-metodičke naravi koji mogu poslužiti studentima pedagoških fakulteta, kao i profesorima razredne nastave koji vode ili žele voditi vannastavne aktivnosti iz oblasti ekologije.

Ključne riječi: ekološki odgoj; učitelj; učenik; eko program i projekti

1. EKOLOŠKI ODGOJ, OBRAZOVANJE I VANNASTAVNE AKTIVNOSTI

Kako bismo lakše shvatili potrebu i značaj ekološke sekcije neophodno je da prvo definišemo osnovne pojmove, a to su: ekološki odgoj, vannastavne aktivnosti, nastava moje okoline / prirode i društva, ekološki projekti. Pod “ekološkim odgojem i obrazovanjem podrazumijevamo stjecanje savremenih znanja, vještina, navika i stavova o ekološkim sposobnostima, procesima i zakonima u životnoj sredini, upoznavanje o djelovanju čovjeka na životnu sredinu u različitim formama i dimenzijama, razumijevanje savremenih težnji i mogućnosti navike, tehnologije, društvenih nauka i umjetnosti na cjelovitu zaštitu i unapređenje životne sredine, navikavanje učenika u održavanju lične higijene, higijene i estetskog uređenja školske sredine, kao i navikavanje na pravilan odnos prema objektima u prirodi, kulturnim vrijednostima, posebno prema sveukupnim međuljudskim odnosima” (*Pedagoška enciklopedija* 1989: 71).

Ekološki odgoj je neophodno razvijati još od najranije dobi u porodičnom okruženju, zatim u predškolskim ustanovama, osnovnoj i srednjoj školi sve do univerziteta. U cilju formiranja ekološke svijesti kod učenika nižeg školskog uzrasta neophodne su nastavno-programske promjene koje podrazumijevaju zajedničku kulikuralnu jezgru odnosno interdisciplinarni pristup u ekološkom odgoju i obrazovanju. Čista i zdrava okolina je jedna od temeljnih ljudskih potreba i vrijednosti (Omerović 2012: 7).

Ekološko obrazovanje je ciljano sticanje znanja u funkciji uvećanja sposobnosti i učinkovitosti aktera na području unapređenja zaštite i upravljanja okolišom. Ekološko obrazovanje daje temeljna stručna i praktična znanja.

Vannastavne aktivnosti koje se realizuju u školama imaju važno mjesto u odgoju i obrazovanju djece. Vannastavne aktivnosti koje se realizuju u školama imaju važno mjesto u odgoju i obrazovanju djece, a to podrazumijeva plansko i stvaralačko razvijanje, sticanje i proširivanje znanja neposrednim uključivanjem i konkretnim obogaćivanjem ličnosti učenika zasnovanim na raznovrsnim izvorima informacija.

Uloga vannastavnih aktivnosti je da svakom djetetu pruže priliku da otkriju i razviju svoja interesovanja, saraduju sa drugima na različitim aktivnostima i projektima i steknu nova znanja i vještine. Vannastavne aktivnosti potiču kognitivni, socijalni i emocionalni razvoj djece, i pozitivno utiču na njihova postignuća u nastavnom procesu. Najbolji rezultati se postižu ukoliko nastavnik poveže nastavne sadržaje sa vannastavnim aktivnostima i praktičnim radom, posebno kada je riječ o

ekološkoj sekciji. Još jedna od prednosti vannastavnih aktivnosti je sticanje znanja u novim uvjetima koji više odgovaraju dječijim razvojnim nivoima i načinima prirodnog i spontanog učenja. Uključivanje učenika u učenje, igru, zabavu i organizovano korištenje slobodnog vremena doprinosi njihovom skladnom psihofizičkom razvoju i realizaciji redovnih i dopunskih nastavnih sadržaja.

Kroz nastavu moje okoline, prirode i društva učenici zapažaju razliku između biljnog i životinjskog svijeta, uočavaju razliku između prirodnog i vještačkog (ljudsko djelovanje), prepoznaju i imenuju biljke kao i životinjski svijet, zapažaju promjene u prirodi na osnovu neposrednog posmatranja, razvrstavanja, mjerenja, procjenjivanja, predviđanja, razmišljanja, zaključivanja i generaliziranja. Pored navedenog članovi ekološke sekcije bave se promovisanjem i zaštitom prirodne sredine kroz kreativne radionice, obilježavanje značajnih eko datuma, kao i nizom akcija čišćenja i praktičnog rada u školskom vrtu.

1.1. Ekološka kultura

Ekološka kultura podrazumijeva način života u skladu sa prirodom, nastojanje da ne ugrožavamo prirodu, nego da je štitimo i čuvamo. U svijetu ekološkog djelovanja poznata je parola "Misli globalno, djeluj lokalno", lansirana na Samitu u Rio de Žaneiru (1992). Ovaj princip može da bude ključna tačka svake ekološke kulture, kao značajnog elementa u cjelokupnom načinu življenja. Samo shvatanje kulture kao načina življenja omogućuje koncept ekološke kulture koji podrazumijeva određena uvjerenja, vrijednosti i spremnost da se participira u brizi za okolinu. "Ekološkom kulturom se izražava odnos čovjeka prema životnoj sredini. Preduvjet za to je posjedovanje ekološke svijesti, ali iz razvijene ekološke svijesti ne moraju uvijek proizaći adekvatni obrasci ponašanja. Tada kažemo da pojedinac nema ekološku kulturu" (Koković 2020: 19).

1.2. Ekološka navika

Navika predstavlja rutinski oblik ponašanja koji se dešava na podsvjesnom nivou i ne uključuje svjesno razmišljanje za rješavanje datog problema. Tokom odgojno-obrazovnog procesa učenik usvaja ekološku kulturu, umijeća i navike. Formiranje ekoloških navika je dugotrajan proces na koji utiču članovi porodice, škola, okruženje.

Navike su najmanje čvrste kod djece, pa je u tom dobu moguće najlakše postići ekološki primjereno ponašanje. Ono što djetetu postane navika u tom dobu ostaje dugotrajno. Ekološke navike u školi se najlakše razvijaju kroz davanje uloga.

1.3. Ekološka svijest

Na razvijanje ekološke svijesti utiču mnoge situacione aktivnosti. Da bi se ekološka svijest formirala neophodne su ekološke informacije, ekološka znanja, pozitivan emocionalni odnos prema okruženju u kojem živimo. Smojver (2008) navodi da pozitivni emocionalni doživljaj i spoznaje utiču na razvoj ekološke osjetljivosti kod učenika. Djeca istražuju i doživljavaju prirodu i okoliš koji ih okružuje svim osjetilima. Nakon doživljaja dijete prerađuje i izražava svoje iskustvo u svim aspektima izražavanja i stvaranja: spoznajnom, govornom, tjelesnom, likovnom, muzičkom. Ekološka svijest pojedinca, koja se ogleda stačenom uvjerenju i potrebi pojedinca da čuva i unapređuje životnu sredinu, “označava total racionalnog, vrijednosnog, emocionalnog i voljnog odnosa” (Kundačina 1998: 37). Prema Bloomovoj taksonomiji postoji šest nivoa mentalnih sposobnosti kognitivnog područja i one čine glavne komponente racionalne sfere ličnosti, a to su: znanje, razumijevanje, primjena, analiza, sinteza i vrednovanje. Prva etapa pri formiranju ekološke svijesti je racionalna dimenzija ekološke svijesti. Nastavnik, voditelj ekološke sekcije, treba imati znanje o svojoj sredini te pozitivnim i negativnim činiocima. Znanje predstavlja sistem logičko povezanih činjenica i generalizacija o prirodi, društvu i čovjeku koje je pojedinac usvojio i trajno pohranio u svojoj svijesti. Činjenice učenici saznaju putem primarnih, adekvatnih, objektivnih izvora. Ukoliko se radi o učenicima nižeg školskog uzrasta onda princip očiglednosti ima najvažniju ulogu u procesu usvajanja činjenica koje se odnose na prirodu, odnosno pojave i procese koji se odvijaju u prirodi.

Znanje pored činjenica, obuhvata generalizaciju i apstrakciju. To su pojmovi, sudovi, zaključci. Učenici mogu doći do znanja i putem dostupnih informacija, literature, masovnih medija, komunikacije s vršnjacima, u društvenoj sredini, porodičnom domu i dr. Da bi nastavnici zajedno s učenicima doprinijeli zaštitu životne sredine, oni prije svega trebaju biti informisani o njenoj ugroženosti, posljedicama njene ugroženosti, te kako i čime se može spriječiti ili ublažiti te posljedice, šta mogu poduzeti u konkretnom slučaju, šta treba poduzeti društvena zajednica i kome se obratiti za pomoć. Informisanost predstavlja važan faktor u sinergiji sa emocijama,

moralom, ekološkom svijesti i ekološkom kulturom ličnosti. Vrijednosna dimenzija ekološke svijesti (nivo svijesti) ima važnu ulogu u obradi informacija o životnoj sredini. Poznato je da se djeca nižeg školskog uzrasta kritički odnose prema svemu s čim se susreću (škola, komunikacija, uvjeti života, uža i šira sredini) u skladu sa svojim interesovanjima. Da bi nastavnik pravilno djelovao na razvoj ekološkog odgoja i obrazovanja potrebno je da i sam ima razvijena moralna uvjerenja i stavove prema prirodi. Uvjerenja kod nastavnika moraju biti izgrađena, potrebno je imati jasne i sugestivne stavove. Prirodne vrednote koje se razvijaju i njeguju kroz ekološku sekciju su: planine, rijeke, jezera, tlo, šuma, zrak, biljni i životinjski svijet. Poseban značaj imaju ekološke navike pojedinca, jer su dobro razvijene ekološke navike pojedinca uvjet zdrave životne sredine. Brojni autori koji su se bavili ekološkim problemima današnjice i ekološkim odgojem vide mogućnost prevazilaženja ekološke krize kroz uspostavu vrijednosnog sistema pri čemu važnu ulogu ima škola koja ekološki djeluje na učenike i društvo u cjelini.

Ekološka dimenzija ima i svoje emocionalne aspekte koji uključuju vizuelni, auditivni i emocionalni doživljaj životne sredine. Prema tome kako učenici percipiraju životnu sredinu kod njih se javljaju osjećanja zabrunutosti, straha, neizvjesnosti ukoliko je životna sredina ugrožena ili pozitivna osjećanja kao što su radost, ljubav, zadovoljstvo, ponos ukoliko su nešto dobro uradili za prirodu (sadnja drveća, cvijeća, čišćenje parka). Kroz vannastavne aktivnosti podstiče se razvoj trajne emocionalne veze sa životnom sredinom, što kasnije motivirajuće djeluje na svakodnevno ponašanje i djelovanje. Iznimno je bitno djelovati na njihovu emocionalnu stranu ličnosti, da se razvije osjećaj odgovornosti i aktivno djeluje u zaustavljanju ugrožavanja životne sredine. Kada je u pitanju životna sredina, bitno je da kod učenika razvijemo postupanje u različitim životnim situacijama koje je u skladu sa moralnim ekološkim stavovima. Takvo ponašanje zahtijeva čvrst karakter. Nastavnici kako u neposrednom odgojno-obrazovnom radu tako i kroz vannastavne aktivnosti trebaju razvijati pozitivne karakterne osobine: odlučnost, inicijativnost, smjelost, izdržljivost, upornost, a uporedo suzbijati negativne osobine: kolebljivost, lijenost, neodgovornost. Svaka spremnost na ekološku akciju zavisi prije svega od motiviranosti učenika i situacionih okolnosti. Ukoliko nastavnici i društvena sredina imaju pozitivne stavove prema prirodi i djeca će lakše ovladati ekološkim navikama, vještinama i sposobnostima.

1.4. Ekološki projekti

Pod pojmom “projekt” najčešće se misli na sklop aktivnosti u kojima jedan ili više učenika proučava neku temu ili problem uz primjerenu podršku ili vođenje (koordiniranje) nastavnika. Rad djece na nekom projektu može trajati nekoliko dana, sedmica, zavisno o dobi učenika i prirodi teme (Slunjski 2001: 30). U projektu učenici prema vlastitim potrebama i mogućnostima, u suradnji sa drugim učenicima, poduzimaju različite istraživačke i druge aktivnosti. Naglasak je na aktivnom sticanju iskustva i znanja. U projektnom radu dolazi do povezivanja praktičnih i intelektualnih aktivnosti koje potiču sva područja dječijeg razvoja. Osnovna pretpostavka je da će radeći na nekom projektu, posmatrajući, istražujući, poduzimajući određene aktivnosti vezane uz određenu temu, učenici širiti svoja znanja do granica svojih mogućnosti, aktivirajući sve svoje potencijale. Osnovni zadatak svakog projekta je razvijanje misaonih procesa kod učenika.

Etape projekta

1. Pripremanje projekta

- a) pronalaženje teme – znati koja su predznanja i iskustva učenika o temi, hoće li tema osigurati priliku za razvoj ličnih iskustava, mogu li učenici doći do potrebnih informacija, ima li tema vrijednost za učenike, da li je povezana sa njihovim životom? Informisati roditelje o projektu.
- b) Formuliranje cilja – šta se želi postići projektom? Na koji način ćemo ostvariti cilj? Kako ćemo predstaviti rezultate? Da li je u projekat korisno uključiti i druge? Ko nam može pomoći? Šta se može postići individualnim radom, a šta u grupi? Koliko članova treba imati pojedina grupa?
- c) Planiranje projektnog rada – kako rad na projektu prilagoditi potrebama učenika i nastavnika? Koje će metode djelovati poticajno i usmjeriti grupe na istraživanje i timski rad? Kako istražiti što više područja za koja vlada interes kod učenika? Da li možemo uključiti u projekat stručnjake iz lokalne zajednice?

2. Rad na projektu

- a) prikupljanje podataka – od literature do provođenja praktičnih aktivnosti;
- b) obrada, analiziranje i sistematiziranje obrađenih podataka;
- c) predstavljanje rezultata projekta – letak, plakat, brošure, web stranica, videozapis

3. Refleksija o projektu

- a) grupna procjena
- b) samoprocjena

Unazad nekoliko godina mnoge organizacije pružaju priliku odgojno-obrazovnim ustanovama, društvima i pojedincima da apliciraju projekte za unapređenje ekoloških ideja čime mogu dati svoj doprinos u uređenju lokalne zajednice ili šireg područja. Upravo kroz ovaj rad predstavljamo veći dio aktivnosti realizovanih u okviru projekta američke ambasade “Eko izazov: Učinimo svoju zemlju još ljepšom”.

2. CILJEVI I ZADACI EKOLOŠKE SEKCIJE

Ekološka sekcija Osnovne škole “Miroslav Krleža” okuplja veliki broj učenika, koji se bave osmišljavanjem i realizacijom idejnih rješenja održavanja čistoće, te brigom o biljkama. Učenici sudjeluju u mnogim aktivnostima koje se realizuju po planiranom godišnjem planu rada. Programom se realizuju i aktivnosti iz eko kalendara (obilježavanje značajnih eko datuma), kao i aktivnosti koje se odnose na uređenje školskog vrta (sadnja drveća i cvijeća kao i briga o istim). Za svaku vannastavnu aktivnost potrebno je uraditi godišnji plan i program rada u čijoj izradi sudjeluju učenici (u mjeri koliko im to omogućuje njihovo iskustvo, dob i voditelj sekcije). Pored godišnjeg plana i programa vannastavnih aktivnosti potrebno je definisati i konkretizirati ciljeve i zadatke.

Cilj Ekološke sekcije je upoznati učenike o značaju zaštite životne sredine, razviti ekološku kulturu i svijest, odgovornost i ljubav prema prirodi.

Zadaci ekološke sekcije:

- razvijanje sposobnosti percipiranja okoline
- sticanje znanja o okolišu
- briga i unapređenje okoliša – životne sredine
- povezanost žive i nežive prirode
- zaštita ugroženih eko-sistema (zrak, vode, šume)

Budući da je u posljednje vrijeme sve važnije pitanje ekološkog odgoja i odgoja za zaštitu okoliša kao načelo sveukupnog odgoja i obrazovanja, ekološki sadržaji se sve više uvrštavaju u programe vannastavnih aktivnosti. “Rad u tim aktivnostima omogućuje cjelovit (interdisciplinarni) pristup u kojem se isprepliću sadržaji gotovo svih znanstvenih područja, a učenici se upoznaju s mrežom odnosa i uzročno-

posljedičnim vezama u okruženju, a posebno sa položajem i uticajem čovjeka na zbivanja u njemu” (De Zan 2005: 327).

3. SPECIFIČNOSTI PROSTORA I OPREME U REALIZACIJI VANNASTAVNIH AKTIVNOSTI

Materijalno-tehnički uslovi su pretpostavka za efikasno organizovanje vannastavnih aktivnosti iz oblasti ekologije. Možemo ih posmatrati sa više stajališta: gdje izvodimo aktivnost – prostor; šta radimo – nastavna sredstva i pomagala; kako organizujemo odgojno-obrazovni rad – nastavna tehnologija. U savremenoj organizaciji ekološkog odgoja i obrazovanja važno je umrežavati nastavne prostore, nastavna sredstva i pomagala na najefikasniji način. U ekološkom odgoju nije bitan samo rezultat, već i put sticanja znanja. Prostor u kojem se izvode ekološke aktivnosti je školski prostor (učionice, kabineti, živi kutak, školski parkovi, vrtovi, dvorišta). “Lijepo uređen školski park nije samo ukras svake škole i naselja, već je to i nastavni prostor koji učenicima omogućava neposrednu i cjelovitu spoznaju okoline. Zato se uređivanju prirodnih, ekoloških školskih parkova pridaje sve više prirodoslovno i ekološko odgojno-obrazovno značenje” (De Zan 2005: 231).

Nastavne medije u ekološkom odgoju i obrazovanju predstavlja sve pomoću čega učenici mogu steći znanja, kao što su: izvorna stvarnost, nastavna sredstva i tehnička pomagala. Izvorna stvarnost zauzima centralno mjesto kao izvor učeničkog znanja. To je konkretna životna sredina u kojoj učenik živi i boravi. Znanja koja učenici usvajaju u izvornoj stvarnosti su dugotrajnija i efikasnija. Veliku ulogu u razvoju ekološkog odgoja kroz vannastavne aktivnosti ima stav nastavnika, voditelja sekcije prema prirodi. On mora znati da brigu i odgovornost za degradaciju i oštećenje prirode snosi svaki pojedinac, a ne samo državni organi, inspekcije i stručne službe. Veliki doprinos daje sama škola kao odgojno-obrazovna ustanova. Pored izvorne stvarnosti kao izvor znanja koriste se i uzorci iz prirode, knjige, enciklopedije, časopisi, didaktički filmovi, edukativne emisije o prirodi, eko-kvizovi, didaktičke igre, radionice, igrokazi i sl.

4. PRIMJERI IZ PRAKSE

Aktivnosti i djelovanja Ekološke sekcije Osnovne škole “Miroslav Krleža” Zenica:

Broj članova sekcije 25 (učenici drugog i trećeg razreda)

Prethodno navedene ciljeve i zadatke Ekološke sekcije razradili smo kroz sljedeće aktivnosti:

- održavanje čistoće školskog dvorišta
- održavanje i briga o školskom vrtu
- sadnja cvijeća
- obilježavanje značajnih eko datuma : Dan planete Zemlje, Dan šuma, Dan voda, Dan zaštite prirode, Evropski dan parkova, Svjetski dan zaštite okoliša, Svjetski dan planina, Dan pčela, Dan jabuka, Svjetski dan čišćenja (sve kroz radionice, boravak u prirodi i programiranu nastavu)
 - usvajanje ekoloških pojmova
 - reciklaža
 - zaštita tla
 - zaštita voda
 - zaštita zraka
 - šume i njihov značaj
 - igrokazi o zaštiti prirode
 - učešće u projektu Eko izazov: Učinimo našu zemlju još ljepšom.

4.1. Ekološki projekti

U posljednje vrijeme svjedoci smo sve veće ekološke osviještenosti institucija koje žele unaprijediti i jačati javnu svijest o zaštiti životne sredine. Jedna od njih je i Američka ambasada s kojom smo u toku 2020/2021. učestvovali u Projektu Eko izazov: Učinimo svoju zemlju još ljepšom

Prijava i sudjelovanje u projektu sadrži sljedeće elemente:

Cilj projekta: Prevencija onečišćenja okoliša putem aktivnog sudjelovanja i odgovornog ponašanja prema prirodi i okruženju. Konačan cilj projekta je aktivno sudjelovanje nastavnika i učenika o uređenju školskog dvorišta te zaštititi istog.

Problemi uočeni u praksi: Škola kao odgojno-obrazovna ustanova može doprinijeti razvoju svijesti o potrebi zaštite okoliša te razvijati kompetencije za odgovorno ponašanje učenika time što će zajedno sudjelovati u uređenju školskog dvorišta.

Teorijsko polazište problema: Ekološka dimenzija odgoja i obrazovanja treba da obuhvati sve elemente savremene ekološke kulture i strukture ličnosti. Škola kao odgojno-obrazovna ustanova treba preuzeti dio odgovornosti za poticanje i razvijanje ekološkog odgoja kod učenika, a sam ekološki odgoj i obrazovanje treba gledati kao aktivnost koja će doprinijeti razvoju pozitivnih vrijednosti kod učenika, formiranju kritičkog mišljenja i zaključivanja te aktivnog odnosa ne samo prema sebi, već i prema drugima, prirodi, društvu, kulturi u cjelini. Cilj ekološkog odgoja i obrazovanja je usvajanja znanja o prirodnim procesima, povezanosti globalnih promjena na Zemlji

i njihovom uticaju na čovjeka i okolinu. Djeca nižeg školskog uzrasta prirodu i odnose u njoj najlakše uče kroz igru. tj. uče čineći i međusobno surađujući. Aktivnosti koje se realizuju u školi su uglavnom životno-praktične: skupljanje starog papira, razvrstavanje otpada, reciklaža, vođenje brige o sadnicama i cvijeću. Aktivnim sudjelovanjem i doprinosom u uređenju školskog dvorišta učimo djecu pozitivnim vrijednostima, a to je da su važni i da se njihov trud isplati jer doprinose ljepšem i zdravijem okolišu. Eko projektima nastalim saradnjom djece i odraslih, nastojimo prenijeti eko poruke i djelovati na razvoj ekološke svijesti i pozitivnog stava prema prirodi i široj društvenoj zajednici.

Metode i strategije:

- razgovor sa učenicima koji će određeni period, na početku i na kraju projekta, uočiti, pratiti i uporediti stanje u školskom dvorištu
- edukacija putem radionica na času vannastavnih aktivnosti
- izrada plakata i obavještanje o projektu na stranici škole – rješenja, prijedlozi učenika.

Faze projekta i očekivani rezultati:

1. Interno istraživanje
Cilj je da učenici određeno vrijeme prate količinu odbačenih papirića u dvorištu škole i u njenoj blizini.
2. Osmišljavanje radionica, eko projekti
Cilj eko programa: Uvrstiti eko sadržaje u odgojno-obrazovni rad, usmjeravati djecu na odgovorno ponašanje prema prirodi, ukazati na važnost brige za okoliš i očuvanje okoliša, razviti vještine očuvanja okoliša u djeci bliskim situacijama.
3. Aktivnosti učenika: Istražujemo kako očuvati biljni i životinjski svijet, uzgajanje sadnica, sađenje cvijeća, neoblikovani materijal koristi se u kreativnim radionicama, skupljanje, selektiranje i zbrinjavanje papirne i pet ambalaže, korištenje recikliranog materijala, učenje racionalnog korištenja pitke vode, obilježavanje eko datuma prigodnim prezentacijama, provođenje projekata iz područja ekologije u suradnji s roditeljima
4. Imenovanje pomoćnika u brizi za okoliš za učenike koji tokom godine ne pokazuju dovoljan doprinos i zalaganje u očuvanju i brizi za okoliš (uočena šteta u okolišu ili sl.)
Kako mogu „popraviti stvar“?

5. Briga o školskom dvorištu, biljkama, cvijeću, sortiranje otpada, briga o travnatim površinama.

Aktivnosti su realizovane po etapama:

I etapa – Plan uređenja školskog vrta / dvorišta. Ova etapa je realizovana u suradnji sa lokalnim preduzećem D.o.o. ALBA Zenica. Menadžment preduzeća ponudio nam je stručnu pomoć, najbolje rješenje za uređenje školskog vrta u smislu plana sadnje drveća, cvijeća, ukrasnog bilja. Donacija od preduzeća ALBA obuhvata značajan dio sadnica cvijeća i ukrasnog bilja, kao i kantu za smeće.

II etapa – Nabavka sadnica cvijeća, ukrasnog bilja, farbanje žardinjera, obnova travnjaka na mjestima gdje je uništena.

III etapa – Sadnja drveća, dvije crvenolisne šljive i dva piramidalna graba, uz saradnju i pomoć preduzeća ALBA.

IV etapa – Obilježavanje dva značajna eko datuma: Dan šuma (21. 03.) i Dan voda (22. 03.) Kroz online nastavu učiteljica je upozнала učenike sa ova dva značajna eko datuma. Razgovarali su o značaju šuma i voda, koje aktivnosti ljudi ugrožavaju šume i vodu te na koji način možemo zaštititi i sačuvati šume i vode. Na kraju smo odlučili

poslati snažne eko poruke i na taj način skrenuti pažnju na važnost brige o šumama i vodama u našem okruženju.

V etapa – Saradnja sa fabrikom Arcelor Mittal Zenica, koja je školi donirala deset sadnica bijelog jasena, te su članovi Ekološke sekcije posadili drvodred uz školsko igralište.

VI etapa – Obilježavanje Dana planete Zemlje (22. april). Povodom obilježavanja Dana planete Zemlje tim projekta Eko izazov: Učinimo svoju zemlju još ljepšom, u saradnji sa Američkom ambasadom u BiH i Američkom trgovinskom komorom AmCham, odlučio je članove projekta nagraditi sadnicom kestena, koju su članovi Ekološke sekcije na ovaj poseban dan posvećen planeti Zemlji zasadili u školskom vrtu, površini koju uređuju i o kojoj brinu. Pored toga, realizirali su i niz drugih aktivnosti: uređenje školskog vrta, izložba likovnih radova na temu Dan planete Zemlje, eko poruke o zaštiti prirode. Vrijedni mali ekolozi su planeti Zemlji posvetili nježne stihove i igrokaz.

VII etapa – Farbanje ogradu oko školskog igrališta kojoj je tako produžen vijek trajanja. Također je kupljeno deset novih žardinjera kojima su ogradili školski vrt te u njih posadili sezonsko cvijeće.

VIII etapa – Obilježavanje Svjetskog dan pčela (20. 05.). Kroz zanimljivu prezentaciju učenici su upoznati o značaju pčela i procesu koji pčele prođu da bi napravile med, kao i o ljekovitim svojstvima meda. Realizovali je i likovna radionica: učenici su bojili zanimljive ilustracije pčela. I užinu su prilagodili temi tako što smo pripremili ukusne sendviče s puterom i medom kao i topli čaj koji je također zaslađen medom. Užinu je podijelila jedna vrijedna pčelica. Uz ukusnu užinu djeca su uživala u gledanju crtanog filma Pčelica Maja.

IX etapa – Obilježavanje Svjetskog dana čišćenja (18. 09.). Razgovaralo se i prisjetilo ranije naučenog o važnosti sortiranja smeća, reciklaži i pravilnom odlaganju smeća, te je i realizovana akcija čišćenja školskog dvorišta pod sloganom: „Priroda bez smeća naša je sreća!“ Učenici su se takmičili ko će skupiti više otpada. Zadovoljstvo učenika što su učinili nešto dobro i lijepo za prirodu bilo je vidno

ZAKLJUČAK

U posljednje vrijeme sve veća pažnja posvećuje se ekološkom odgoju i obrazovanju. Škola je ključni faktor razvoja ekološke svijesti i ekološke kulture ne samo kroz neposredan odgojno-obrazovni rad već i kroz vannastavne aktivnosti. Nastavnik, voditelj ekološke sekcije, ima važnu ulogu u razvoju ekološke kulture i formiranju ekoloških navika kod učenika. Formiranje ekološkog odgoja i obrazovanja kroz vannastavne aktivnosti odvija se stjecanjem ekoloških informacija, ekoloških znanja, ali nadasve pozitivnog emocionalnog odnosa prema okruženju te jačeg karaktera koji učenike čini odvažnim i sposobnim donijeti ekološki pravilne odluke. Škole trebaju poduzeti mjere kako bi unaprijedile ekološko ponašanje učenika: inovirati nastavne programe, zastupiti sadržaje vezane za globalne aspekte ekološke krize, educirati nastavnike (samo nastavnici koji su ekološki osvješćeni mogu razvijati iste kompetencije i kod svojih učenika), organizirati boravke u prirodi, radionice, timski rad, istraživanje prirode i moguća rješenja problema, sudjelovanje u eko-projektima, obilježavanje važnih eko datuma, akcije čišćenja i druge slične aktivnosti. Učenik kroz zaštitu i unapređenje životne sredine upotpunjuje bitnu socijalnu komponentu svoje ličnosti.

LITERATURA:

1. Ajanović, Dževdeta, Marko Stevanović (2004), *Metodika vannastavnih aktivnosti učenika*, Pedagoška akademija Zenica, Zenica
2. De Zan, Ivan (2005), *Metodika nastave prirode i društva*, Školska knjiga, Zagreb
3. Koković, Dragan (2020), "Ekologija – novi izvor za obrazovanje", u: *Zbornik radova Ekološka svijest i ekološko obrazovanje djece i omladine*, Viša škola za obrazovanje vaspitača, Šabac, 17-23.
4. Kundačina, Milenka (1998), *Činioci ekološkog vaspitanja i obrazovanja učenika*, Učiteljski fakultet Užice
5. Omerović, Muhamed (2012), *Osnove ekološke pedagogije – metode ekološkog odgoja i obrazovanja*, OFF- SET, Tuzla
6. Potkonjak, Nikola, Petra Šimleša (ur.) (1989), *Pedagoška enciklopedija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
7. Slunjski, Edita (2001), *Integrirani predškolski kurikulum: rad djece na projektima*, Mali profesor, Zagreb
8. Smojver, Vesna (2008), "Odgoj i obrazovanje za okoliš u dječjem vrtiću «Srednjaci»", u: Uzelac, Vinka, Lidija Vujičić, Željko Boneta (ur.), *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj*, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet, Rijeka, 35-42.
9. Suzić, Nenad (2005), *Pedagogija za XXI vijek*, TT Centar, Banja Luka
10. Tufekčić, Nermin (2015), *Ekološka pedagogija: Osnovi nauke o odgoju za okolinu i održivi razvoj*, Dobra knjiga, Sarajevo.
11. *Vodič kroz vannastavne aktivnosti* (2016), USAID, Centar za obrazovane inicijative Step by Step, Sarajevo

DEVELOPING ECOLOGICAL EDUCATION THROUGH EXTRACURRICULAR ACTIVITIES

Summary:

The ecological dimension of education should entail all the elements of contemporary ecological culture and personality structure. The school, fulfilling its role as an educational institution, should embrace its share of responsibility for promoting and fostering ecological education, and the process itself should be viewed as a valuable and stimulating activity that instills positive values in students, improves critical thinking skills, and develops active attitudes towards oneself, but also towards other people, nature, society and culture as a whole. Ecological education should be grounded in acquiring knowledge about natural processes, the interconnectedness of global developments, and their effect on human populations and the environment. Young learners best learn about nature through play, i.e., they learn by doing and cooperating. The activities conducted in schools are mostly of the practical type, or lessons for life: collecting scrap paper, sorting waste and recyclables, taking care of seedlings and plants, promoting ecology on important dates. Actively involving students in maintaining their schoolyard teaches them key values, namely that their involvement matters and contributes to a healthier, more pleasant environment. Ecological projects born out of student-adult cooperation and engaging local communities aim to convey important messages about ecology, raise awareness and foster the adoption of positive attitudes towards nature and community. This paper will present positive examples and key characteristics of good practices of the Eco Club in "Miroslav Krleža" Elementary School. It will also suggest the most acceptable activities by outlining several didactic-methodological proposals that may be of use to students of educational colleges, as well as to elementary school teachers who run eco clubs, or wish to start extracurricular activities in the field of ecology.

Keywords: ecological education, teacher, student, eco-program and projects

Adresa autorice
Author's address

Vanesa Delalić
OŠ "Miroslav Krleža" Zenica
mahovkicv@yahoo.com